

Коптєва Г.М.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та оподаткування,
*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

Koptieva Hanna,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Taxation,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

КОНЦЕПЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Коптєва Г.М. Концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства. У статті проведено аналіз підходів учених до обґрунтування сутності системи економічної безпеки підприємства та механізму її забезпечення. Для обґрунтування системи економічної безпеки підприємства автором запропоновано використання комплексного підходу на основі поєднання системного й процесного підходів до її побудови. За результатами проведених досліджень та власних напрацювань сформульовано функції системи економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства. Автором запропоновано визначення понять «забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємств торгівлі» та «концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства». Сформовано концепцію забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства.

Ключові слова: забезпечення економічної безпеки підприємства, елементи системи економічної безпеки торговельного підприємства, бізнес-процеси торговельного підприємства, концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства.

Коптєва Г.М. Концепция обеспечения экономической безопасности бизнес-процессов торгового предприятия. В статье проведен анализ подходов ученых к обоснованию сущности системы экономической безопасности предприятия и механизма ее обеспечения. Для обоснования системы экономической безопасности предприятия автором предложено использование комплексного подхода на основе сочетания системного и процессного подходов к ее построению. По результатам проведенных исследований и собственных наработок сформулированы функции системы экономической безопасности бизнес-процессов торгового предприятия. Автором предложены определения понятий «обеспечение экономической безопасности бизнес-процессов предприятий торговли» и «концепция обеспечения экономической безопасности бизнес-процессов торгового предприятия». Сформирована концепция обеспечения экономической безопасности бизнес-процессов торгового предприятия.

Ключевые слова: обеспечение экономической безопасности предприятия, элементы системы экономической безопасности торгового предприятия, бизнес-процессы торгового предприятия, концепция обеспечения экономической безопасности бизнес-процессов предприятия.

Koptieva Hanna. The concept of ensuring economic security of business processes of a trade enterprise. The process of ensuring the economic security of business processes of a trade enterprise, as a determining condition for its sustainable and successful operation, is based on the development of conceptual provisions for ensuring the economic security of the enterprise. The article analyzes the approaches of scientists to the theoretical substantiation of the essence of the system of economic security of the enterprise, the mechanism of its provision. To justify the system of economic security of the enterprise, it is proposed to use an integrated approach based on a combination of system and process approaches to its construction. Based on the results of research and own developments, the functions of the system of economic security of business processes of a trade enterprise are formulated. Consideration of economic security from the position of value-oriented management enables you to define the objects of security management at the enterprise, and structuring business processes, resources, and factors is the basis for the formation of a fundamentally new concept of "economic security of enterprise". Today not sufficiently resolved issues to ensure the economic security of trade enterprise, modeling the development of the concept of economic security of the enterprise on the basis of the analysis of structural relationships of external and internal threats and dangers. In this regard, it is necessary to form a conceptual approach to ensuring the economic security of trade enterprises. The author offers definitions of the concepts "ensuring economic security of business processes of trade enterprises" and "the concept of ensuring economic security of business processes of a trade enterprise". Formed a

conceptual model of economic security of business processes of a trade enterprise based on modern management tools including system and process approach, which, in turn, provide an opportunity to clearly structure the main components of the conceptual provisions to ensure sustainable functioning and development of a trade enterprise in the market based on the balance of its functional components in a dynamic environment.

Key words: ensuring the economic security of the enterprise, elements of the economic security system of a commercial enterprise, business processes of a trade enterprise, concept of ensuring the economic security of business processes of the enterprise.

Постановка проблеми. Фундаментом формування та розвитку системи економічної безпеки торговельного підприємства є розроблення та впровадження концепції її забезпечення. Від цього залежить те, які управлінські рішення будуть прийняті, яким чином буде сформовано механізм забезпечення економічної безпеки, спрямований на забезпечення стабільного здійснення бізнес-процесів з мінімальними втратами для торговельного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємства висвітлюються у працях таких науковців, як Л.І. Донець, Н.В. Ващенко [1], О.М. Грибінченко, С.М. Шагоян [2], О.Ф. Долженков, Ж.О. Головченко [3], З.Б. Живко [4], А.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, А.Н. Ляшенко [5], Т.М. Козир [6], Г.М. Коптева [7], О.В. Мороз, Н.П. Карачина, А.А. Шиян [8], О.М. Мезенцева [9], О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленько [10], Л.В. Фролова [11], О.С. Шумило [12]. Однак більшість наукових думок залишається дискусійною та потребує подальших досліджень.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є розвиток теоретичних положень побудови системи економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства, обґрунтування концептуальних положень забезпечення такої безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний економічний простір функціонування підприємств торгівлі характеризується загостренням кризових явищ у країні загалом та динамічними змінами у зовнішньому середовищі зокрема. В таких умовах перед підприємствами торгівлі постають проблеми, що перешкоджають ефективності їхньої роботи, стратегічним конкурентним перевагам на ринку, безпечному функціонуванню тощо. Динамічні зміни зовнішнього середовища висувають нові вимоги до системи економічної безпеки підприємства задля швидкого та адекватного реагування на виклики ринку. Перед сучасними підприємствами торгівлі постають завдання щодо пошуку раціональних співвідношень категорій ризику та кінцевих результатів діяльності, рівня ресурсного забезпечення й можливостей їх подальшого розвитку тощо.

Для обґрунтування системи економічної безпеки підприємства (СЕБП) сформовано базову термінологію, за якою економічна безпека підприємства розуміється як комплексна характеристика стану захищеності економічних інтересів підприємства та їх узгодженості з наявним потенціалом і заявленими цілями, що дає змогу протистояти різним негативним факторам у процесі економічної діяльності [7, с. 300]. Таке комплексне, багатоаспектне трактування економічної безпеки підприємства передбачає формування послідовної ієрархії цілей системи економічної безпеки торговельного підприємства разом з його бізнес-процесами.

Головною метою будь-якої системи безпеки є забезпечення цієї безпеки, тобто забезпечення стану захищеності, тому розглянемо функції системи економічної безпеки, що спрямовані на забезпечення цього стану. Щоб у загальному розумінні щось забезпечити, треба аналізувати об'єкт, моніторити його стан, прогнозувати загрози й небезпеки, запобігати їх виникненню, мінімізувати наслідки їх прояву, забезпечувати ресурсами тощо.

Отже, спираючись на дослідження [4, с. 32; 11, с. 202] та власні напрацювання, зазначаємо, що система економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства має виконувати такі функції:

- 1) аналітично-прогностична функція:
 - аналіз специфіки бізнесу підприємства, характеристика основних показників його діяльності, аналіз і порівняння його місця на ринку;
 - аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища;
 - планування й підтримка стійкого функціонування та розвитку підприємства;
 - організація діяльності з попередження можливих загроз (превентивні заходи) економічній безпеці підприємства тощо;
- 2) контрольна функція:
 - своєчасне виявлення внутрішніх і зовнішніх загроз та ризиків, ліквідація наслідків їх дій;
 - контроль за досягненням цілей господарської діяльності підприємства;
 - постійне вдосконалення системи забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства тощо;
- 3) організаційна функція:
 - визначення структури взаємозв'язків між структурними компонентами (складовими частинами економічної безпеки торговельного підприємства та його бізнес-процесами);
 - організація ефективного використання ресурсів (фінансових, інтелектуально-кадрових, інформаційних, матеріальних тощо) та потенціалу;
 - координація інтелектуально-кадрового потенціалу підприємства тощо.

Сформульовані функції визначають важливість досягнення поставлених цілей системи економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства. Отже, функції треба виконувати, щоби забезпечити захищеність системи економічної безпеки бізнес-процесів підприємства. Оскільки джерелом виникнення загроз є безпосередньо діяльність підприємства, яка складається з множини його бізнес-процесів, то важливо їх ідентифікувати й дослідити щодо виникнення різних загроз і небезпек.

Важливим елементом системи економічної безпеки підприємства є механізм забезпечення її дієвості, який є сукупністю засобів і методів впливу на процес розро-

блення й реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування та розвитку бізнес-процесів з мінімальними втратами для торговельного підприємства. Отже, основне призначення механізму забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства полягає у створенні та реалізації умов, за яких діяльність підприємства протягом певного часу характеризується станом захищеності.

Бізнес-процеси мають бути побудовані таким чином, щоб на виході створювати для споживачів вартість і цінність, а для підприємства торгівлі – рентабельність (рис. 1).

Формування послідовності виконання бізнес-процесів є складним завданням, яке потребує розроблення методики й певного набору засобів досягнення бажаного результату. При цьому будь-який бізнес-процес слід здійснювати з урахуванням забезпечення економічної безпеки конкретного бізнесу.

На думку Т.М. Козир [6, с. 80], «забезпечення ЕБП слід розглядати як безупинний процес підтримки на певному рівні її функціональних складових елементів з метою досягнення максимального ефекту завдяки можливості своєчасного реагування на негативний вплив будь-яких факторів, що дестабілізують діяльність господарюючих суб'єктів».

О.М. Мезенцева [9, с. 106] вважає, що «забезпечення економічної безпеки підприємств торгівлі характеризується заходами протидії негативному впливу

факторів зовнішнього і внутрішнього середовища». Запропонована автором модель забезпечення безпеки підприємств торгівлі враховує цілі й завдання, загрози, ризики, а також основні напрями, за допомогою яких можна протистояти руйнівному впливу на господарську діяльність суб'єктів торговельної сфери.

На думку авторів статті [2, с. 99], під поняттям «забезпечення економічної безпеки підприємства» слід розуміти реалізацію всіх елементів економічної безпеки для уникнення ймовірних втрат та отримання найбільш оптимального рівня економічної безпеки як у певний момент, так і на майбутнє.

На основі аналізу та синтезу наявних наукових поглядів на забезпечення економічної безпеки та з урахуванням процесного підходу пропонується під забезпеченням економічної безпеки розуміти комплекс заходів, спрямованих на забезпечення безперервного виконання бізнес-процесів, отримання прибутку від функціонування бізнесу, а також його постійний розвиток.

Для захисту об'єктів економічної безпеки підприємства (інтересів, бізнес-процесів, ресурсів) необхідні чіткий моніторинг і вивчення загроз, породжуваних зовнішнім та внутрішнім середовищем підприємства, задля запобігання їхньому негативному впливу на бізнес-процеси, а за неможливості цього – задля їх мінімізації.

Для побудови надійної системи економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства передбачено вжиття комплексу послідовних заходів.

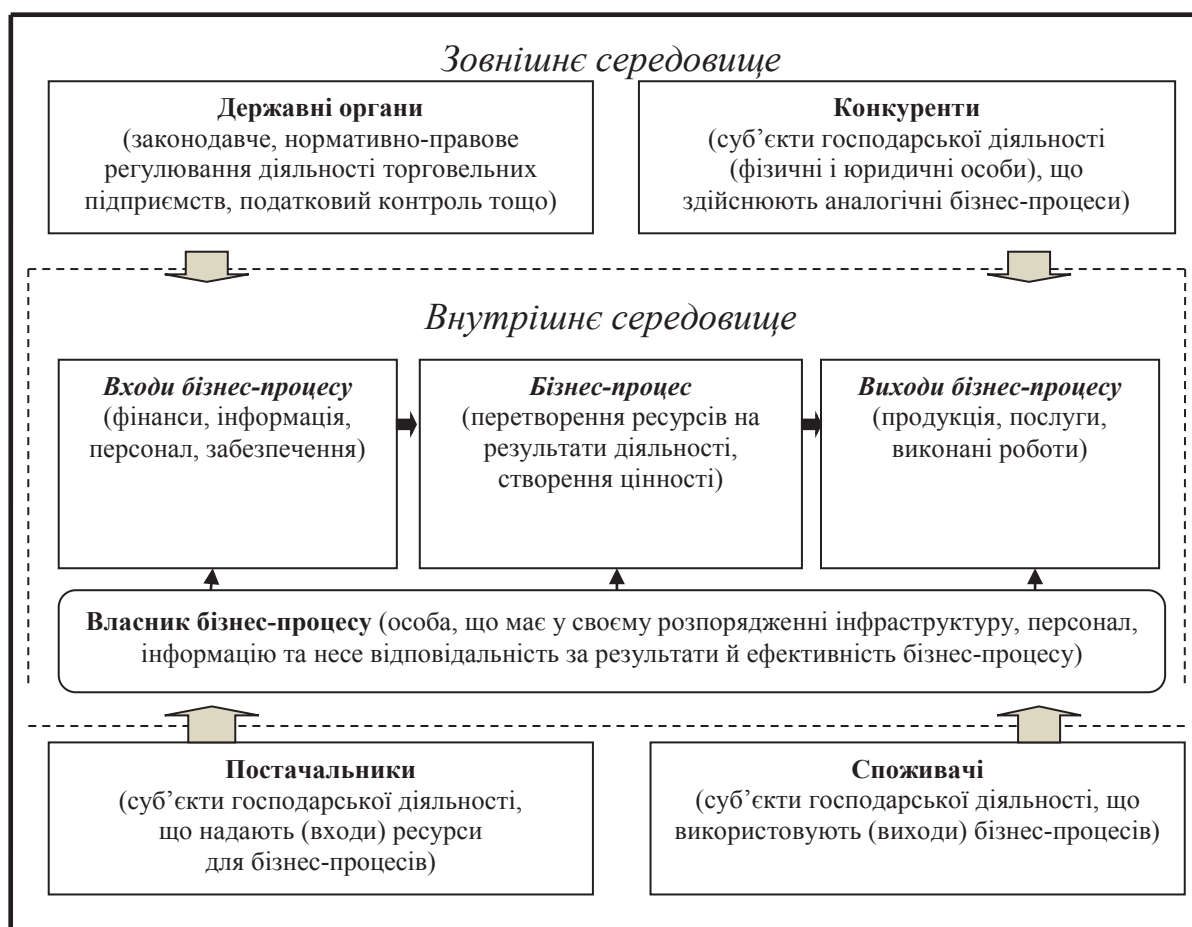

Рис. 1. Узагальнена схема взаємодії учасників бізнес-процесів підприємства

Джерело: складено автором

Початковим етапом побудови системи є розроблення концепції забезпечення економічної безпеки конкретного торговельного підприємства.

Більшість науковців [6; 8; 10; 12] підтримує ту позицію, що в основі розроблення системи забезпечення економічної безпеки підприємства має перебувати певна концепція, яка включає мету, завдання, об'єкти, суб'єкти та інші складові частини.

Загалом концепція є системою поглядів, ідей, цільових установок, спрямованих на досягнення мети, що полягає у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Крім того, концепція визначає систему заходів, шляхів і напрямів досягнення поставленої мети, а також створення сприятливих умов для функціонування та розвитку бізнесу в умовах динамічності й невизначеності, загроз і небезпек.

На думку Н.П. Карачіної, концепція безпеки стверджує, що запорукою ефективного функціонування підприємства є забезпечення його економічної безпеки, а саме (з огляду на авторську інтерпретацію) стану потенційної та відносної захищеності підприємства, який спроможний забезпечити незалежність, стабільність, стійкість, здатність до розвитку та спроможність запобігати впливу зовнішніх і внутрішніх загроз у певних межах та підтримувати його [8, с. 28].

На основі логічного аналізу та узагальнення наукових джерел щодо визначення сутності концепції забезпечення економічної безпеки запропоновано такий її зміст: концепція забезпечення економічної безпеки підприємства – це система поглядів на необхідність її забезпечення, ресурсів, які для цього необхідні, функцій, які має виконувати система ЕБП, щоб це забезпечення відбулося, очікуваних результатів тощо.

Розроблення інструкцій та регламентів передбачає планування заходів щодо чіткої регламентації всіх бізнес-процесів, що забезпечують функціонування підприємства торгівлі, потенційно небезпечних щодо виникнення будь-яких ризиків комерційної діяльності або загроз безпеки (бізнес-процеси, забезпечення збереження товарно-матеріальних цінностей, захист інформації, забезпечення процесів функціонування підрозділів тощо).

Практична реалізація забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства здійснюється через розроблення стратегії та побудову моделі економічної безпеки підприємства. Сформована концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства представлена на рис. 2.

Запропонована концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства за необхідності може бути уточнена та деталізована з урахуванням особливостей господарської діяльності конкретного підприємства.

Виходячи із запропонованої концепції забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства, автор вважає, що забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства має ґрунтуватись на:

- теорії системного підходу, за якого всі елементи системи перебувають у взаємозв'язку та взаємодії в умовах впливу різних факторів;

- засадах процесного підходу, де структурована послідовність бізнес-процесів передбачає використання необхідних і достатніх ресурсів на вході та створення цінного для споживача продукту (послуги) на виході.

Погоджуємося з думкою дослідника [12, с. 75] про те, що використання одного з наявних наукових підхо-

Рис. 2. Концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства

Джерело: складено автором

дів окремо неможливо, в практиці досліджень є непроста проблема вибору найбільш відповідного підходу, оскільки сучасні вимоги до управління підприємством роздрібною торгівлі загалом і його економічною безпекою зокрема потребують під час їх застосування комбінаційної або інтегральної взаємодії підходів.

Таким чином, спираючись на проведене дослідження щодо концепції забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства, можемо дійти висновку, що головною метою її побудови є надання достовірної та релевантної інформації для управління бізнес-процесами підприємства під

час вибору напрямів підтримання його безпеки та стійкого розвитку.

Висновки. Сформована концептуальна модель забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства базується на сучасних інструментах управління з урахуванням системного й процесного підходів задля забезпечення стійкого функціонування та розвитку торговельного підприємства на ринку на основі збалансованості його функціональних складових частин в умовах динамічного середовища. Напрямом подальшого наукового пошуку щодо цього є розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства.

Список використаних джерел:

1. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
2. Грибіненко О.М., Шагоян С.М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 22. Ч. 1. С. 98–100.
3. Долженков О.Ф. та ін. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності в ринкових умовах : монографія. Одеса : ОЮІХНУВС, 2007. 208 с.
4. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління : монографія. Львів : Ліга Прес, 2012. 256 с.
5. Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография. Киев : Либра, 2003. 280 с.
6. Козир Т.М. Алгоритм формування концепції забезпечення економічної безпеки. *Економіка і управління*. 2009. № 5. С. 78–82.
7. Коптева Г.М. Дефініція поняття «економічна безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 6(23). С. 297–302. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/23-2019-ukr> (дата звернення: 10.03.2020).
8. Мороз О.В., Карачина Н.П., Шиян А.А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2011. 241 с.
9. Мезенцева О.Н. Экономическая безопасность предприятий торговли как основа обеспечения их эффективного функционирования и развития. *Альманах современной науки и образования*. 2013. № 3(70). С. 104–107. URL: <http://www.gramota.net/materials/1/2013/3/28.html> (дата звернення: 12.03.2020).
10. Новікова О.Ф., Покотиленько Р.В. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення : монографія. Донецьк : НАН України, Інститут економіки промисловості, 2006. 408 с.
11. Фролова Л.В., Рожченко О.В. Концептуальні положення забезпечення економічної безпеки підприємств. *Культура народів Причорномор'я. Економічні науки*. 2013. № 257. С. 201–204.
12. Шумило О.С. Концепція управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 3. С. 219–224.

References:

1. Donets L.I., Vashchenko N.V. (2008) *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva* [Economic security of the enterprise]. Kijv: Center of educational literature, 240 p. (in Ukrainian)
2. Hrybinenko O.M., Shahoian S.M. (2017) *Sutnist ta shliakhy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [The essence and ways to ensure the economic security of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 22, 1, pp. 98–100. (in Ukrainian)
3. Dolzhenkov O.F. (2007) *Osoblyvosti harantuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytskoi diialnosti v rynkovykh umovakh* [Features of ensuring economic security of business activity in market conditions]: monohrafiia. Odessa: OIUikhNUVS, 208 p. (in Ukrainian)
4. Zhyvko Z.B. (2012) *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, mekhanizm zabezpechennia ta upravlinnia* [Economic security of the enterprise: the essence, mechanism of ensuring and management]: monohrafiia. Lviv: Liha Pres, 256 p. (in Ukrainian)
5. Kozachenko A.V., Ponomar'ov V.P., Lyashenko A.N. (2003) *Ekonomicheskaya bezopasnost' predpriatiya: sushchnost' i mekhanizm obespecheniya* [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of ensuring]: monografiya. Kijv: Libra, 280 p. (in Russian)
6. Kozyr T.M. (2009) *Alhorytm formuvannia kontseptsii zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky* [Algorithm for forming the concept of economic security]. *Ekonomika i upravlinnia*, 5, pp. 78–82. (in Ukrainian)
7. Koptieva H.M. (2019) *Definitsiia poniattia "ekonomichna bezpeka pidpriemstva": osnovni pidkhody ta osoblyvosti* [Definition of the concept of "economic security of the enterprise": main approaches and features]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 6(23), pp. 297–302. Available at: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/23-2019-ukr> (accessed: 10 March 2020). (in Ukrainian)
8. Moroz O.V., Karachyna N.P., Shyian A.A. (2011) *Kontseptsii ekonomichnoi bezpeky suchasnoho pidpriemstva* [The concept of economic security of a modern enterprise]: monohrafiia. Vinnytsia: VNTU, 241 p. (in Ukrainian)
9. Mezentsseva O.N. (2013) *Ekonomicheskaya bezopasnost' predpriaty torgovli kak osnova obespecheniya ikh effektivnogo funktsionirovaniya i razvitiya* [Economic security of trade enterprises as the basis for ensuring their effective functioning and

development]. *Al'manakh sovremennoy nauki i obrazovaniya*, № 3(70), pp. 104–107. Available at: <http://www.gramota.net/materials/1/2013/3/28.html> (accessed: 10 March 2020). (in Russian)

10. Novikova O.F., Pokotylenko R.V. (2006) *Ekonomichna bezpeka: kontseptualni vyznachennia ta mekhanizmy zabezpechennia* [Economic security: conceptual definitions and enforcement mechanisms]: monohrafiia. Donetsk: NAN Ukrainy, Institut ekonomiky promyslovosti, 408 p. (in Ukrainian)

11. Frolova L.V., Rozhenko O.V. (2013) *Kontseptualni polozhennia zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv* [Conceptual provisions for ensuring economic security of enterprises]. *Kultura narodiv Prychonomoria. Ekonomichni nauky*, 257, pp. 201–204. (in Ukrainian)

12. Shumylo O.S. (2017) *Kontseptsiiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva rozdribnoi torhivli* [Concept of economic security management of a retail business]. *Biznes-Inform*, 3, pp. 219–224. (in Ukrainian)